

RECENZIO – BOOK REVIEW

JUHÁSZ TAMÁS

Kim Salmons – Tania Zulli (szerk.): *Migration, Modernity and Transnationalism in the Work of Joseph Conrad*,
Bloomsbury Academic, 2021, 256 p.

Az elmúlt néhány évben számos Joseph Conradról szóló értekezést jelentett meg a Bloomsbury Academic, ezek sorába tartozik Salmons és Zulli 2021-es kötete is. A címválasztás jelzi, hogy – akárcsak a hasonló publikációk egy része, például a nemrég megjelent, Conrad halálának 100. évfordulójáról megemlékező *Conrad: Centennial Essays* (Bloomsbury, 2024) – ez a mű is főleg olyan, a kortárs Conrad-szakirodalom középpontjában elhelyezkedő témákra összpontosít, amelyek egyben a jelenkori irodalomtudomány sokat vizsgált, megkülönböztetett figyelemben részesülő területeinek is számítanak: transznacionalizmus, migráció, a gyarmatosítás által kirajzolt új politikai, kereskedelmi és kulturális térképek, kapitalizmus és globalizáció kapcsolata. S míg ez a tudományos perspektíva valóban meggyőző egységgé formálja a tizenegy fejezetet, az egyes tanulmányok megközelítésmódja és metodikája jelentős és élvezetes változatosságot mutat: akad a dolgozatok között szövegközpontú, hatástörténeti, levéltári vagy éppen regionális kutatásokon alapuló írás, és jelen vannak az olyan kevert diszciplínákból kiinduló elemzések is, mint például az élelmiszerek és étkezési szokások történetét vizsgáló ételtanulmányok (food studies), vagy az utóbbi évtizedekben népszerűvé vált határtanulmányok (border studies) által ihletett értelmezések.

Ahogy a cím is jelzi, a szerzők és szerkesztők olyan irodalmi-kulturális jelenségekre összpontosítanak, amelyek eredete – a korszakban hozzáférhető tudástípusok és Conrad személyes tapasztalatai által közvetítve – a századforduló meghatározó folyamatai közé tartoztak, és amelyek – más szinteken, eltérő módokon és új terminológiákat kialakítva – a mi jelenünkben, egy századfordulóval később is változatlan relevanciával bírnak. Ilyen a népek és egyének vándorlása, a mára későinek nevezett modernitás folyton megújuló karaktere, illetve a (legtágabban értelmezett, korunk kulturális életét is alapjaiban meghatározó) gazdasági szféra szükségszerűen nemzetek fölötti jellege. A kötet tehát a Conraddal foglalkozó irodalom azon szegmensébe illeszkedik, ami a szerző művészi víziója és a kora huszonegyedik század közötti folytonosságot hangsúlyozza, mint például Nidesh Lawtoo *Conrad's Shadow* (2016), vagy a történész Maya Jasanoff *The Dawn Watch: Joseph Conrad in a Global World* (2017) című könyvei. Ehhez hozzátehető az is, hogy Salmons és Zulli munkájának egy bizonyos rétegére – a szerzők tudatos szándékától alighanem független módon – mára egészen friss, különleges többlettartalmak is rakódtak.

Példa erre William Atkinson, Agnieszka Adamowicz-Pośpiech, Andrew Francis és Katherine Isobel Baxter négy tanulmánya. Míg az első kettő Ukrajna, és ezen belül is az ukrán terület határzóna szerepét vizsgálja Conrad életében és írásaiban, a másik kettő a Conrad által megismert és megjelenített arab és muszlim világ gazdasági-politikai jellegéről szól, arról a rivalizálással kiegészülő együttműködésről, amit Baxter arab transznacionalizmusnak nevez. A kéziratukat legkésőbb 2021-ben véglegesítő szerzők nem tudhatták, hogy a 2022-ben kirobbanó orosz–ukrán háború, valamint a Közel-Kelet jelenkori, e sorok írásakor csak egyre intenzívebbé váló, az arab világ államhatárokra átívelő kooperációja által is meghatározott konfliktusai miképpen fogják árnyalni-alakítani azt a pozíciót, ahonnan Conradot ma olvassuk.

A jól olvasható, gondosan szerkesztett és elmélyült kutatások eredményeit bemutató kötet kapcsán legfeljebb csak bizonyos válogatási elvek, illetve az ezeket tükröző tartalmi arányok illethetők (minimális) kritikával. Az *A Personal Record* címmel publikált memoár ugyan fontos, sokat idézett része Conrad életművének, mégis elvesz valamennyit a könyv tudományos összértékéből, hogy ennek az írásnak a tárgyalása – hasonlóképpen a szerző maláj történeteinek elemzéseéhez – túlságosan hangsúlyossá válik. Ez azért kifogásolható, mert ezzel párhuzamosan néhány Conrad-regény csak kevés figyelmet kap, annak ellenére, hogy ezekben a cím által kiemelt fő témák (azaz modernitás, migráció és transznacionalitás komplex kérdéskörei) nagyon is lényeges, a művek egészét meghatározó jelenségek. Ilyen mű többek között a *The Secret Agent*, a monumentális *Nostromo*, és az alighanem legismertebb Conrad-történet, a *Heart of Darkness* is. Ezekről természetesen hatalmas mennyiségű irodalomkritika létezik, a kötet célkitűzései mégis indokoltá tették volna, hogy itt is több fejezet vagy fejezetrészlet reflektáljon rájuk (annál is inkább, mivel a vizsgált művek egyike sem tekinthető valamiféle marginális, csak ritkán tárgyalt Conrad-írásnak, azaz a válogatást nem a hiánypótlás igénye irányította). Ettől a (minden bizonnyal vitatható) apróságtól eltekintve Salmons és Zulli kötete magas színvonalú, újfajta megközelítésmódokat és tudományos eljárásokat bemutató, értékes hozzájárulás a kortárs Conrad-szakirodalomhoz.